

D·N

20/7 1947

Reform av statskicket. Regeringen

Den parlamentariska demokratin, enligt vilken regeringen utgår ur riksdagen och därmed i andra hand ur valmanskåren, är en av de märkliga politiska uppfinningar varmed England berikat världen. Kännetecknad på detta allmänna sätt kan parlamentarismen sägas ha blivit den mest spridda och i stort sett mest framgångsrika formen för folkstyrelse; den dominerar i Europa och i den rad fria stater som skapats av engelska invandrare och stannat inom det brittiska samväldet. Den andra huvudformen av demokrati, den amerikanska dualismen, som låter statsledning och representation var för sig utgå ur det väljande folket, har vunnit fäste blott i den nya världen och har knappast utanför USA varit basen i en stabil och lyckosam regim.

Den speciellt engelska formen av parlamentarism, ofta uppfattad som den sanna eller egentliga parlamentarismen, har däremot kunnat blomstra och bestå blott i hemlandet och dess dominions. Det typiska draget i densamma — som visserligen icke ständigt förverkligas — är att regeringsmakten växlar mellan två stora partier: det parti som för tillfället har majoriteten regerar, medan det andra genom opposition och upptagande av nya frågor söker undergräva majoritetens styre och förbereda sitt övertagande av styrelsen. En nödvändig förutsättning för en sådan ordning är att motsättningen partierna emellan är måttlig, så att minoriteten vid sin förvandling till majoritet någorlunda respekterar den föregående regeringens beslut och över huvud värdegemenskapen bevaras; en annan förutsättning är ett system med majoritetsval, som försvårar eller omöjliggör uppkomsten av ett flertal små partier. En motivering för denna tämligen slumpvis utbildade parlamentarism har man funnit däri att regeringen bör vara politiskt homogent och jämte sitt parti helt ansvarig för styret, medan oppositionen genom oavslutlig kritik skall på en gång inskräpa ansvaret och tvinga majoriteten till måttfullhet och självbesinning.

I de flesta länder har man hyllat denna ordning som den ideala, men man har inte kunnat tillämpa den. Partierna har blivit många, och ofta har intet parti haft majoritet; därmed har den klassiska parlamentarismen blivit omöjlig. Minoritetsregeringar, koalitionsregeringar, expeditionregeringar utan varje förankring i representationen har blivit vanliga. Men ofta har föreställningen om det engelska systemets överlägsenhet varit så stark att den i varje land historiskt utvecklade formen tett sig som något mindervärdigt och tillfälligt; den klassiska formen har återopats, och med den förknippade tankegångar har använts långt efter det denna form i realiteten övergivits.

Efter hand har emellertid en principiellt ny linje fått betydelse. Den är stimulerats av det schweiziska regeringssättet, enligt vilket alla stora partier är företrädare i ministären. Den tar avstånd från tanken att en stat kan styras väl blott om regeringen stöder sig på halva folket och av den andra hälften betraktas med misstroende och ovilja. Den understryker att en parlamentarism av denna typ måste leda till ett fördjupande och en stabilisering av de politiska motsättningarna, varav följer dels en tendens att se alla frågor partipolitiskt, icke sakligt, dels en fara för den känsla av ge-

menskap ovan partistriderna som krävs i en demokrati. Tillika hävdas att kompetensen bäst blir tillvaratagen genom en samverkan mellan partierna som bereder plats inom den styrande kretsen för den framstående skickligheten från skilda läger.

Vad som hant under senare är ger nya skäl åt denna uppfattning. Partierna har alltmer utvecklats till väldiga, inom socialt bestämda folkgrupper förankrade organisationer. I många länder kan man utgå från att den uppdelning av folket som sålunda ägt rum under lång tid framåt i det väsentliga förblir bestående och att mera betydande ändringar i partiernas styrkeförhållanden alltså inte är sannolika. En följd härav är att de olägenheter som följer med regering genom ett majoritetsparti eller en majoritetskoalition stegras. Den från inflytande utestängda minoriteten kan, vilka grupper inom samhället den än representerar, antas reagera vida starkare än tidigare mot de av en knapp majoritet dikterade besluten. Detta desto mera som staten i helt annan grad än förr ingriper i de enskilda och gruppernas liv, varför ett stort antal statsåtgärder framstår som ett för alla viktigt ställningstagande. Statens aktioner gäller inte längre ytskicket av människornas liv, de är för individer, näringar och socialgrupper det väsentliga — och därmed följer att samhällsfreden sätts i fara, om inte dessa aktioner utformas som av det stora flertalet godtagna uppgörelser.

Med detta är de mest välgående skälen för en omläggning av regeringssystemet redan antydda. Med maktkoncentrationen hos staten förbinds ofrånkomligt en tendens till maktkoncentration hos det verkställande organet, regeringen. De beslut som inom den av representationen uppdragna ramen fattas av regeringen blir så centrala att behovet av samförstånd och kompromisser redan på detta plan blir avgörande. Då regeringen blir kärnan i systemet, måste kompromiserna träffas inom detta organ, icke först inom riksdagen. Och slutligen: med statsmaktens ökning blir ett system enligt vilket en majoritet på 51 procent dikterar sin vilja för en minoritet på 49 procent påtagligt otillfredsställande ur demokratisk synpunkt. Demokrati är icke ohämmt majoritetsvalde, utan ett samspel mellan krafter ur vilka beslutet framgår som en kungsådra i strömmen.

Samregeringen, den stabila samverkan mellan demokratiska partier ända upp i ministären, bör av dessa grunder bli framtidens form för parlamentarism. Praktiska svårigheter gör att den i vårt land icke omedelbart kan förverkligas. Men vad som krävs är att man skapar förståelse för och efter hand inriktar sig på denna omvandling. Det gäller en anpassning utan vilken själva folkstyrelsen riskeras.

Den kritik som riktats mot tanken på samregeringen som institution har framför allt betonat faran för att på detta sätt den politiska debatten och därmed vitaliteten i demokratin skall försvagas. För att med säkerhet förekomma detta borde en reform av regeringssättet förenas med andra reformer, varigenom både riksdagen och det väljande folket finge ny kraft som faktorer i folkstyrelsens avgöranden.

215
83
58
186